

ปัญหาทางกฎหมายในการคุ้มครองเกษตรกรชาวสวนทุเรียน ศึกษากรณี การซื้อขายผ่านล้ง*

LEGAL PROBLEMS IN THE PROTECTION OF DURIAN FARMERS: A CASE STUDY OF TRADING THROUGH PACKING HOUSE (LHONG)

วรกานต์ แยมสวน

Worakan Yamsuan

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จันทบุรี ประเทศไทย

Faculty of Law, Rambhai Barni Rajabhat University, Chanthaburi, Thailand

*Corresponding author E-mail: worakan_9563@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการซื้อขายทุเรียนในประเทศไทย 2) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการซื้อขายผลไม้ที่มีมูลค่า 3) เพื่อศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการซื้อขายผลไม้ที่มีมูลค่าในประเทศไทยและต่างประเทศ 4) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาการซื้อขายทุเรียน 5) เพื่อให้ได้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาทางกฎหมายในการซื้อขายทุเรียน การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาค้นคว้าเอกสาร หนังสือ ตำรา วารสาร รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า แมทุเรียนจะเป็นผลไม้เศรษฐกิจอันดับที่ 1 ที่สร้างรายได้จากการส่งออกให้แก่ประเทศไทยมากกว่าหนึ่งแสนล้านบาทต่อปี แต่ประเทศไทยไม่มีกฎหมายเฉพาะที่บัญญัติเพื่อการซื้อขายทุเรียนในประเทศไทยซึ่งยังประสบปัญหาทางกฎหมายอยู่หลายด้าน ทำให้ต้องปรับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องหลายฉบับ โดยไม่ครอบคลุมถึงปัญหาการที่ผู้ประกอบการล้งหรือไม่ขึ้นทะเบียนใบอนุญาต ปัญหาการที่กฎหมายไม่สามารถควบคุมดูแลรูปแบบของสัญญาซื้อขาย สัญญาซื้อขายล่วงหน้าและบทลงโทษ ปัญหาการที่ไม่มีหน่วยงานของรัฐในการเข้ามาควบคุมดูแลบริหารจัดการสัญญาการซื้อขายทุเรียน ทำให้เกษตรกรไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างเป็นธรรม ในขณะที่ สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และประเทศญี่ปุ่น มีการบัญญัติกฎหมายไว้เป็นการเฉพาะสำหรับสินค้าเกษตรรวมถึงการคุ้มครองเกษตรกรโดยตรง ทำให้ทราบถึง สิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบ บทลงโทษ และเกษตรกรนั้นได้รับการคุ้มครองอย่างเป็นธรรม

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยพบว่า รัฐบาลควรพิจารณาดำเนินมาตรการทางกฎหมายพิเศษเป็นการเฉพาะสำหรับการซื้อขายทุเรียนโดยการตรากฎหมายเฉพาะ หรือการออกมาตรการทางกฎหมายตามแนวทางของพระราชบัญญัติอ้อยและน้ำตาลทราย พ.ศ. 2527 เป็นการลดระยะเวลาในกระบวนการยุติธรรม สร้างความเป็นธรรม ความโปร่งใส เพื่อกำกับดูแลระบบการซื้อขายทุเรียนในประเทศไทยในปัจจุบันและในอนาคตสร้างความน่าเชื่อถือของทุเรียนไทยในตลาดโลกอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ปัญหาทางกฎหมาย, การซื้อขายทุเรียน, ผู้ประกอบการล้ง, การคุ้มครองเกษตรกร, สัญญาซื้อขายล่วงหน้า, การระงับข้อพิพาท

Abstract

This research aimed to 1) examine legal problems concerning durian trading in Thailand, 2) examine concepts and theories related to the trade of high-value fruits, 3) examine Thai and foreign laws governing the trade of high-value fruits, 4) analyze problems arising from durian trading, and 5) provide conclusions and recommendations for addressing legal problems concerning durian trading. This study employed a qualitative research methodology based on documentary research involving relevant documents, books, textbooks, journals, research reports, and electronic sources.

The findings reveal that although durian is Thailand's leading economic fruit, generating more than 100 billion baht annually in export revenue, Thailand has no specific legislation governing domestic durian trading. Consequently, various legal problems remain, requiring the application of several related laws. These laws do not adequately address issues concerning unregistered or unlicensed packing house operators, the lack of legal control over the forms and conditions of sales contracts and futures contracts, insufficient penalties, and the absence of a government agency responsible for supervising and managing durian trading contracts. As a result, farmers do not receive adequate and fair protection. In contrast, the United States, the Socialist Republic of Vietnam, and Japan have enacted specific laws governing agricultural products and directly protecting farmers, clearly establishing their rights, duties, responsibilities, and penalties, thereby providing fair protection.

The research recommends that the government consider adopting specific legal measures for durian trading, either by enacting dedicated legislation or implementing measures based on the Sugar Cane and Sugar Act B.E. 2527 (1984). Such measures would reduce the duration of legal proceedings, promote fairness and transparency, and effectively regulate the durian trading system in Thailand both at present and in the future, thereby strengthening the credibility and sustainable competitiveness of Thai durians in the global market.

Keywords: Legal Problems, Durian Trading, Packing House Operators (Lhong), Farmer Protection, Futures Contracts, Dispute Resolution

บทนำ

ด้วยประเทศไทยเป็นประเทศที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตร้อน ภูมิภาคและสภาพอากาศมีลักษณะแบบอากาศร้อนชื้น ซึ่งเหมาะแก่การทำเกษตรกรรม การเพาะปลูก แม้ว่าแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยนั้นจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน ทำให้การประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรมนั้นแตกต่างกันเช่นเดียวกันกับ พืชเกษตรกรรม ไม่ว่าจะเป็น นาข้าว พืชไร่ หรือ พืชสวน ในแต่ละภูมิภาคนั้น จะไม่สามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่เหมือนกันได้ เนื่องจากลักษณะของภูมิประเทศและสภาพอากาศ ด้วยภาคตะวันออกและภาคใต้มีลักษณะสภาพภูมิอากาศแบบร้อนชื้นจึงเหมาะแก่การปลูกพืชสวน อาทิ การเพาะปลูกผลไม้เศรษฐกิจหลากหลายชนิด แต่ที่มีการเพาะปลูกกันอย่างแพร่หลายในภาคตะวันออกและภาคใต้ คือทุเรียน ที่มีการขนานนามว่าเป็น “ราชาผลไม้” และถือเป็นสินค้าเกษตรส่งออกที่สำคัญเป็นอันดับต้นๆ ของประเทศไทย โดยในปี พ.ศ. 2568 ทุเรียนนั้น สร้างมูลค่าจากการส่งออกประมาณ 125,868 ล้านบาท (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2569) ปัจจุบันการซื้อขายทุเรียนในประเทศไทยนั้นเป็นลักษณะการซื้อขายผ่าน “ล้ง” ซึ่งมีหน้าที่เป็นตัวกลางในการซื้อขายทุเรียน เพื่อดำเนินการขายส่งออกไปต่างประเทศต่อไป ล้งที่เป็นตัวกลางนั้นมีหลายสถานะด้วยกันไม่ว่าจะในรูปแบบของ นายหน้า การซื้อมาขายไป หรือการซื้อขายล่วงหน้า การซื้อขายทุเรียนนั้น นอกจากผู้ซื้อและผู้ขายแล้ว ยังมีบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องอีกหลายสถานะ อาทิ มือตัดทุเรียน มือคัดทุเรียน แฉงซื้อขายทุเรียน นายหน้า พ่อค้าคนกลาง ฯ บุคคลเหล่านี้ล้วนแต่มีบทบาทในการซื้อขายทุเรียนในประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง เพราะถือเป็นตัวแปรสำคัญอีกประการหนึ่งที่อยู่ในกระบวนการของการส่งออกทุเรียนว่าได้คุณภาพหรือไม่ ซึ่งการซื้อขายทุเรียนในประเทศไทยนั้นเป็นการซื้อขายแบบตลาดเสรี ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้ขาย และความพึงพอใจของผู้ซื้อ แต่การที่ตัวกลางเข้ามามีส่วนในกระบวนการซื้อขายนั้น ทำให้เมื่อเกิดประเด็นข้อพิพาทว่าจะเป็นเรื่องของ ราคาซื้อราคาขาย คุณภาพของผลผลิต หรือเงื่อนไขของสัญญา ผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรเอง หรือผู้ประกอบการล้งเอง จะหาผู้ที่เข้ามารับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นไม่ได้ เพราะความผิดพลาดที่ทำให้เกิดความเสียหายนั้น ไม่สามารถระบุความรับผิดชอบของผู้เกี่ยวข้องได้ การซื้อขายทุเรียนในประเทศไทยจึงเกิดข้อพิพาทที่ร้ายแรง และรุนแรงขึ้นทุกปี

จากการขยายตัวของตลาดในต่างประเทศ โดยเฉพาะสาธารณรัฐประชาชนจีนส่งผลให้ระบบการซื้อขายทุเรียนในประเทศไทยพัฒนาจากการซื้อขายในท้องถิ่นไปสู่ระบบซื้อขายผ่าน “ล้ง” หรือโรงคัดบรรจุผลไม้เพื่อการส่งออก แม้ทุเรียนจะสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจมหาศาล แต่ระบบการซื้อขายทุเรียนในปัจจุบันซึ่งดำเนินการภายใต้รูปแบบการค้าเสรีกลับประสบปัญหาทางกฎหมายและสร้างความเสียหายแก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง ประการแรกผู้ประกอบการล้งจำนวนมาก พ่อค้าคนกลาง นายหน้า ตลอดจน สายตัด หรือมือตัดทุเรียน ไม่ได้เข้าสู่ระบบการจดทะเบียนขึ้นทะเบียนใบอนุญาต ในปี พ.ศ. 2568 ประเทศไทยมีโรงคัดบรรจุทุเรียนสดที่ขึ้นทะเบียนกับกรมวิชาการเกษตรจำนวนทั้งสิ้น 1,709 ราย โดยกระจายอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออก ภาคใต้ และภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศ (กรมวิชาการเกษตร, 2568) และยังมีผู้ประกอบการที่ยังไม่ขึ้นทะเบียนเป็นทางการอีกจำนวนมากที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนใบอนุญาต เนื่องจากกฎหมายไม่มีบทบัญญัติที่บังคับให้ผู้ประกอบการล้งต้องขึ้นทะเบียนใบอนุญาต ทำให้เมื่อเกิดกรณีการซื้อขายทุเรียนอ่อนหรือทุเรียนไม่ได้คุณภาพออกสู่ตลาดส่งผลกระทบต่อราคาทุเรียนในภาพรวม และสร้างความเสียหายต่อชื่อเสียงของประเทศ โดยไม่อาจจะระบุตัวผู้รับผิดชอบทางกฎหมายได้ ไม่ว่าจะเป็นการซื้อขายทุเรียนผ่านล้งโดยตรง หรือการซื้อขายผ่านตัวกลางในสถานะต่างๆ ทำให้ราคาการซื้อขายทุเรียนนั้น ไม่มีความ

แน่นอน เนื่องจากไม่มีราคากลาง จากข้อเท็จจริงเมื่อความต้องการของตลาดที่เพิ่มมากขึ้นจึงทำให้ราคานั้นสูงขึ้นตามไปด้วย แต่ผลผลิตที่มีนั้นไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด ทำให้เกิดการเลือกสรรทุเรียนที่ไม่ได้คุณภาพ ออกสู่ท้องตลาด รวมถึงการส่งผลผลิตที่ไม่ได้คุณภาพสู่ตลาดต่างประเทศด้วย เมื่อผลผลิตที่ไม่ได้คุณภาพออกสู่ตลาด ทำให้ราคาทุเรียนเกิดความผันผวนของราคา นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างเกษตรกรชาวสวนทุเรียนและผู้ประกอบการลง ความเสียหายที่เกิดขึ้นนี้อันเป็นความเสียหายที่ประเมินค่าไม่ได้ และไม่อาจหาบุคคลใดมารับผิดชอบได้ ประการที่สองเมื่อเกิดข้อพิพาทการผิดสัญญาซื้อขายหรือสัญญาซื้อขายล่วงหน้า การนำบทบัญญัติว่าด้วยการซื้อขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือพระราชบัญญัติการซื้อขายล่วงหน้า พ.ศ. 2546 มาบังคับใช้ มักเกิดความล่าช้าในกระบวนการยุติธรรมซึ่งไม่สอดคล้องกับธรรมชาติของทุเรียน เนื่องจากทุเรียนเป็นผลไม้ที่เน่าเสียง่ายและด้วยระยะเวลาการของกระบวนการยุติธรรมนั้นมีความล่าช้า การชดเชยความเสียหายนั้นจึงล่าช้าตามไปด้วย อีกทั้งเมื่อเกิดข้อพิพาทและเกิดปัญหากับผู้ประกอบการลง ไม่ว่าจะเป็นการเลิกกิจการ การล้มสลาย หรือการปิดตัวลงของผู้ประกอบการ จึงไม่สามารถนำคู่สัญญาที่ไม่ปฏิบัติตามสัญญามารับผิดในทางแพ่งได้ทันที จากข้อเท็จจริงเกษตรกรชาวสวนทุเรียนนั้นเป็นระบบเงินทุนเวียน เงินที่ได้จากการขายทุเรียนนั้น จะนำมาลงทุนในฤดูกาลต่อไปรวมถึงการชำระหนี้ของสถาบันการเงินด้วย และประการที่สาม การที่ประเทศไทยยังขาดหน่วยงานภาครัฐเข้ามาควบคุมดูแลและบริหารจัดการสัญญาซื้อขายทุเรียนเป็นการเฉพาะ ทำให้เกษตรกรซึ่งมีอำนาจต่อรองน้อยกว่าต้องตกอยู่ในภาวะเสียเปรียบและไม่ได้รับการเยียวยาอย่างทันที ด้วยการทำสัญญาซื้อขายทุเรียนไม่ว่าจะเป็นสัญญาซื้อขาย หรือสัญญาซื้อขายล่วงหน้า มักมีข้อจำกัดของสัญญา มีเงื่อนไขของสัญญาที่มากกว่าสัญญาอย่างอื่น รวมถึงมูลค่าของการซื้อขายทุเรียนในแต่ละสัญญามีมูลค่ามากพอเมื่อเทียบกับการซื้อขายอาหารริมทรัพย์ และแม้ว่าเมื่อเกิดข้อพิพาทจะมีหน่วยงานส่วนท้องถิ่น หรือเป็นสมาคมทุเรียนไทยที่เข้ามาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ท้ายที่สุดแล้วก็ยังคงต้องดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมเช่นเดิม ปัญหาที่กล่าวมานั้นเป็นปัญหาปลายเหตุ ปัญหาเรื่องของสัญญาซื้อขายทุเรียน หรือสัญญาซื้อขายล่วงหน้านั้นจึงต้องมีรูปแบบที่ชัดเจนมากกว่าสัญญาทั่วไปและควรได้รับการควบคุมดูแลจากหน่วยงานของรัฐ เพื่อลดข้อพิพาทที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต สร้างความเชื่อมั่นให้คู่สัญญาว่าจะได้รับความยุติธรรมสูงสุด

อย่างไรก็ตาม แม้ปัจจุบันประเทศไทยมีการกำหนดมาตรฐานด้านการผลิตและการควบคุมคุณภาพทุเรียน โดยกำหนดให้เกษตรกรชาวสวนขึ้นทะเบียนแหล่งผลิตที่ผ่านมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices : GAP) และการขึ้นทะเบียนโรงคัดบรรจุที่ผ่านมาตรฐานการผลิตที่ดี (Good Manufacturing Practices : GMP) (กรมวิชาการเกษตร, 2568) มาตรฐานดังกล่าวเป็นเพียงข้อกำหนดของภาครัฐที่กำหนดเพื่อควบคุมคุณภาพและความปลอดภัยของผลผลิตเท่านั้น ซึ่ง GAP จะมุ่งเน้นด้านแหล่งผลิตคุณภาพและความปลอดภัยของผลผลิตเป็นสำคัญ ไม่ได้เป็นมาตรฐานที่มีไว้ให้เกษตรกรชาวสวนนั้นมีอำนาจต่อรองราคา เงื่อนไขของการซื้อขายได้ เช่นเดียวกัน GMP ก็เป็นเพียงมาตรฐานการผลิตที่โรงคัดบรรจุปฏิบัติตามมาตรฐานเท่านั้น มุ่งเน้นการควบคุมคุณภาพและความปลอดภัยของผลผลิต เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภคและตลาดส่งออก หากพิจารณาในเรื่องของการคุ้มครองเกษตรกรชาวสวนทุเรียนนั้น ด้านการซื้อขายทุเรียน หรือด้านความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างเกษตรกรชาวสวนทุเรียนกับผู้ประกอบการลง มาตรการดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมในเงื่อนไขของราคา เงื่อนไขการซื้อขาย เงื่อนไขของสัญญาการซื้อขายและสัญญาซื้อขายล่วงหน้า

รวมถึงอำนาจต่อรองระหว่างเกษตรกรชาวสวนทุเรียนกับผู้ประกอบการล้งด้วย ด้วยเหตุนี้ส่งผลให้เกษตรกรชาวสวนทุเรียนซึ่งเป็นผู้ผลิตต้นทางต้องแบกรับความเสี่ยงของความผันผวนของตลาดในหลากหลายด้าน

เมื่อพิจารณากฎหมายของประเทศไทยที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 1 ว่าด้วยการซื้อขาย (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, 2535) ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้เป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปในการปฏิบัติระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย เกี่ยวกับสัญญาซื้อขาย สิทธิหน้าที่ของคู่สัญญา การส่งมอบทรัพย์สิน การชำระราคา รวมถึงความรับผิดชอบของคู่สัญญา เป็นกฎหมายที่คุ้มครองคู่สัญญาเบื้องต้นแต่ไม่ได้ครอบคลุมถึงการคุ้มครองเกษตรกรชาวสวนทุเรียน พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 เป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมและป้องกันการใช้ข้อสัญญาที่เอาเปรียบฝ่ายที่อ่อนแอ ป้องกันไม่ให้คู่สัญญานั้นใช้อำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจทำให้อีกฝ่ายต้องรับภาระเกินสมควร เป็นกฎหมายที่อาจนำมาปรับใช้ได้เพื่อควบคุมความเป็นธรรมของสัญญา พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ.2551 เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจคณะกรรมการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดมาตรฐานบังคับ เช่น การออกมาตรฐาน GAP มาตรฐาน GMP ที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งได้มีการกำหนดมาตรฐานของทุเรียนซึ่งเป็นผลผลิตที่สร้างมูลค่าให้แก่ประเทศไทย แต่เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจคณะกรรมการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเท่านั้น มิได้ครอบคลุมถึงการคุ้มครองเกษตรกรชาวสวนทุเรียนโดยตรง พระราชบัญญัติการซื้อขายล่วงหน้า พ.ศ. 2546 กฎหมายนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ทางกฎหมายสำหรับการซื้อขายล่วงหน้า เป็นกฎหมายที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความโปร่งใสทางการค้า เพื่อให้ภาคธุรกิจสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการและป้องกันความเสี่ยงจากความผันผวนของราคาสินค้า พระราชบัญญัตินี้ไม่ได้รับรองการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าของภาคเกษตรกรรม ซึ่งทุเรียนถือเป็นผลผลิตด้านเกษตรกรรม ด้วยการซื้อขายทุเรียนที่มีข้อจำกัด มีเงื่อนไขของผลผลิต หากเกิดกรณีข้อพิพาทเกษตรกรไม่สามารถนำพระราชบัญญัตินี้มาบังคับใช้ได้ จากกฎหมายที่ได้กล่าวมานั้น กฎหมายเหล่านี้ยังไม่มีหลักเกณฑ์เฉพาะสำหรับคุ้มครองเกษตรกรชาวสวนทุเรียน รวมถึงรูปแบบลักษณะการซื้อขายทุเรียนในปัจจุบัน ซึ่งยังคงต้องนำกฎหมายหลายตัวเพื่อมาปรับใช้ให้เกิดความเป็นธรรมกับเกษตรกรชาวสวนทุเรียนมากที่สุด ซึ่งต้องใช้เวลา ใช้เงินเป็นจำนวนมากกว่าจะได้มาซึ่งการบรรเทาความเสียหายและความยุติธรรม ด้วยทุเรียนนั้นเป็นผลผลิตที่สร้างรายได้ให้กับประเทศไทยมหาศาลต่อปี เป็นผลผลิตที่มีเงื่อนไข และข้อจำกัดในหลายประการ ที่ต้องดำเนินการด้วยความเป็นธรรมและโปร่งใส การที่มีกฎหมายที่เป็นบทกฎหมายเฉพาะนั้นสำหรับทุเรียนนั้น ถือเป็นการสร้างความมั่นใจ ความเชื่อมั่นให้กับเกษตรกรผู้ผลิตรวมถึงผู้ประกอบการล้งด้วย อีกทั้งยังสร้างความน่าเชื่อถือในสายตาของตลาดต่างประเทศ โดยเฉพาะสาธารณรัฐประชาชนจีนที่เป็นตลาดส่งออกหลักและการก้าวสู่ความยั่งยืนในระดับนานาชาติต่อไปในอนาคต ในขณะที่ต่างประเทศมีการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองเกษตรกรขึ้นมาโดยเฉพาะ เช่น สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามได้บัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองเกษตรกร มีชื่อว่า Law On Crop Production เพื่อกำหนดกรอบกฎหมายสำหรับการผลิตพืชของประเทศให้เป็นระบบ ตั้งแต่กระบวนการผลิต การเก็บเกี่ยว การแปรรูป มุ่งส่งเสริมการผลิตพืชที่มีประสิทธิภาพ มีคุณภาพและความปลอดภัย ตลาดจนสนับสนุนความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรกับผู้ประกอบการ โดยผ่านการร่วมมือ การผลิตตามสัญญา เพื่อสร้างความมั่นคงและเพิ่มมูลค่าให้แก่ภาคการผลิตพืชคือเกษตรกรในประเทศ นอกจากนี้สหรัฐอเมริกา ได้บัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับสินค้าเกษตรที่เน่าเสียง่าย ซึ่งทุเรียนเป็นหนึ่งในสินค้าเกษตรที่เน่าเสียง่ายและมีมูลค่าสูง สหรัฐอเมริกา จึงได้บัญญัติกฎหมายที่มีชื่อว่า Perishable Agricultural Commodities Act of 1930 เพื่อสร้างความเป็นธรรมและความ

ข้อสัถยในการซื้อขายสินค้าเกษตรที่เน่าเสียง่าย เป็นการกำหนดกรอบการกำกับดูแลการค้าสินค้าเกษตรที่เน่าเสียง่าย อีกทั้งป้องกันการปฏิบัติทางการค้าที่ไม่เป็นธรรมในตลาด ตลาดจนคุ้มครองสิทธิของผู้ขายให้ได้รับการชำระค่าสินค้า สร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ระบบการซื้อขายสินค้าเกษตรที่เน่าเสียง่าย ทั้งนี้กฎหมายฉบับนี้ ยังมีการกำหนดมาตรการการควบคุมพฤติกรรมทางการค้า เช่นการออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ประกอบการธุรกิจ รวมไปถึงกลไกการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น และในส่วนของประเทศญี่ปุ่น ได้บัญญัติกฎหมายที่มีชื่อว่า Agricultural Cooperative Association Act of 1947 เป็นกฎหมายที่วางกรอบการจัดตั้งและการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร เพื่อให้เกษตรกรสามารถรวมกลุ่มดำเนินการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและสร้างอำนาจต่อรองของเกษตรกรในตลาดได้ด้วย และกฎหมายอีกฉบับหนึ่งของประเทศญี่ปุ่น ที่มีชื่อว่า Wholesale Market Act ถึงแม้ว่ากฎหมายนี้จะไม่ได้บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองเกษตรกรโดยตรงแต่เป็นการกำหนดให้ในตลาดค้าส่งดำเนินการค้าอย่างเป็นธรรม จัดการให้ตลาดมีระบบตลาดที่เป็นระเบียบ มีประสิทธิภาพและสภาพแวดล้อมทางการค้าที่เหมาะสมสำหรับเกษตรกร ซึ่งเป็นผู้ผลิตต้นน้ำ

จากการทบทวนวรรณกรรมและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าการกำกับดูแลการซื้อขายทุเรียนในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นการซื้อขายปกติ หรือการทำสัญญาซื้อขาย หรือการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า ยังคงเป็นประเด็นปัญหาทางกฎหมายที่มีความละเอียดซับซ้อนและมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งปัจจุบันชี้ให้เห็นว่าระบบการซื้อขายทุเรียนผ่าน “ล้ง” ที่เป็นตัวกลางไม่ว่าอยู่ในสถานะใดก็ตาม ยังขาดกลไกทางกฎหมายที่สร้างความเป็นธรรม ยืดหยุ่น และคุ้มครองฝ่ายเกษตรกรได้อย่างครอบคลุม (อุดม งามเมืองสกุล, 2561) การซื้อขายทุเรียนยังคงดำเนินการภายใต้หลักการค่าเสรี ที่รัฐไม่ได้เข้ามาควบคุมราคาการซื้อขาย ประกอบกับข้อจำกัดทางกายภาพและคุณภาพของผลผลิต รวมไปถึงปัญหาการขาดความชัดเจนของสัญญาซื้อขาย ทั้งรูปแบบสัญญาซื้อขายทั่วไป หรือรูปแบบสัญญาซื้อขายล่วงหน้า และระบบเกษตรพันธสัญญา ในทางกลับกันเกษตรกรชาวสวนทุเรียนต้องตกอยู่ในสถานะที่ไม่อาจต่อรองได้ ส่งผลให้เกษตรกรต้องแบกรับความเสี่ยงและเสียเปรียบจากการค้าที่ขาดการคุ้มครองตามกฎหมายที่เพียงพอ นักวิชาการและงานวิจัยหลายท่านจึงได้มีการเสนอแนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญเพื่อนำมาใช้ประกอบการพิจารณาเรื่องการคุ้มครองเกษตรกรชาวสวนทุเรียนภายใต้กรอบแนวคิดทางนิติศาสตร์และทฤษฎีสัญญา สิทธิในความเสมอภาคของคู่สัญญา สิทธิในการได้รับการคุ้มครองฝ่ายที่อ่อนแอ และสิทธิในอำนาจอธิปไตยของรัฐ ซึ่งรัฐมีหน้าที่ตามหลักนิติรัฐในการวางรากฐานและมาตรการเพื่อคุ้มครองเกษตรกรชาวสวนทุเรียน ดังนั้น ผู้เขียนจึงมุ่งศึกษาทบทวนนิติของประเทศไทยที่มีการบังคับใช้อยู่ในปัจจุบันว่าสามารถนำมาพิจารณาปัญหาการคุ้มครองเกษตรกรชาวสวนทุเรียน กรณีการซื้อขายทุเรียนไทยผ่านล้งในปัจจุบันได้อย่างเหมาะสมหรือไม่ โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ เพื่อหาแนวทางและข้อเสนอแนะในการพัฒนากฎหมายในการสร้างมาตรการพิเศษของรัฐ ให้เกษตรกรชาวสวนทุเรียนได้รับความคุ้มครองในทุกด้านยกระดับมาตรฐานการซื้อขายทุเรียนที่โปร่งใส และสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในระบบการซื้อขายทุเรียนของประเทศไทยอย่างยั่งยืนสู่การพัฒนาต่อไปในระดับสากล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการซื้อขายทุเรียนในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการซื้อขายผลไม้ที่มีมูลค่าในประเทศไทย
3. เพื่อศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการซื้อขายผลไม้ที่มีมูลค่าในประเทศไทยและต่างประเทศ

4. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดจากการซื้อขายทุเรียนในประเทศไทย
5. เพื่อให้ได้ข้อสรุปและเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาทางกฎหมายในการซื้อขายทุเรียนในประเทศไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการวิจัยเอกสาร ซึ่งศึกษาจากหนังสือ ตำรา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ ตั๋วบทกฎหมาย รวมถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเกษตรกร และการซื้อขายผลไม้ที่สร้างมูลค่าสูงในกับประเทศ อีกทั้งข้อมูลทุติยภูมิโดยผู้เขียนพิจารณาจากหน่วยงานของรัฐที่น่าเชื่อถือ สำหรับกฎหมายต่างประเทศที่นำมาศึกษาในงานวิจัยนี้ผู้เขียนใช้วิธีการพิจารณาจากประเทศที่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองเกษตรกรและการซื้อขายผลไม้ ซึ่งผู้วิจัยเล็งเห็นว่ากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม เป็นประเทศที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการควบคุมกำกับดูแลการซื้อขายผลไม้ รวมไปถึงการให้การคุ้มครองเกษตรกรผู้ผลิตด้วยซึ่งมีประโยชน์ต่อการพัฒนากฎหมายของประเทศไทย และมีผลบังคับใช้แล้วในขณะที่ยังทำการศึกษา ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยการผลิตพืช ค.ศ.2018 ของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม เป็นกฎหมายที่กำหนดกรอบกฎหมายของการผลิตพืชของประเทศให้เป็นระบบ ตั้งแต่การผลิต การเก็บเกี่ยว การแปรรูป การส่งเสริมการผลิตพืชที่มีประสิทธิภาพ มีคุณภาพและความปลอดภัย พระราชบัญญัติว่าด้วยสินค้าเกษตรที่เน่าเสียง่าย ค.ศ.1930 ของสหรัฐอเมริกา เป็นกฎหมายที่มีความสำคัญมากในการคุ้มครองความเป็นธรรมในการซื้อขายสินค้าทางการเกษตรที่เน่าเสียง่าย ครอบคลุมไปถึงการให้การคุ้มครองเกษตรกรผู้ขายสินค้าเกษตรด้วย และประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองในกลไกของตลาด และกฎหมายเกี่ยวกับการวางระบบของตลาดสินค้าให้เกิดความเป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ ผู้เขียนได้นำข้อมูลที่ได้ศึกษามานี้มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศไทยใน 3 ประเด็น ได้แก่ (1) ปัญหาการที่ผู้ประกอบการล้มไม่ขึ้นทะเบียนใบอนุญาต (2) ปัญหาการที่กฎหมายไม่สามารถควบคุมดูแลและมีบทลงโทษที่ชัดเจนไว้สำหรับการกระทำที่ผิดสัญญาทางแพ่งเกี่ยวกับการซื้อขายทุเรียนในประเทศไทย (3) ปัญหาการที่ไม่มีหน่วยงานของรัฐในการเข้ามาควบคุมดูแลบริหารจัดการสัญญาการซื้อขายทุเรียนในประเทศไทย อันนำไปสู่การเสนอแนะแนวทางการพัฒนากฎหมายในการสร้างมาตรการพิเศษของรัฐ ให้เกษตรกรชาวสวนทุเรียนได้รับความคุ้มครองอย่างเป็นธรรมต่อไปในอนาคต

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายสำหรับการคุ้มครองเกษตรกรชาวสวนทุเรียนโดยเฉพาะ ที่บัญญัติขึ้นเพื่อกำกับดูแลกระบวนการซื้อขายทุเรียนและการประกอบธุรกิจโรงคัดบรรจุ (ล้าง) โดยตรง การควบคุมและกำหนดความรับผิดชอบของคู่สัญญา ต้องอาศัยการปรับใช้กฎหมายหลายบทร่วมกันตามข้อเท็จจริงของแต่ละกรณี การพิจารณาข้อพิพาทในแต่ละกรณีจึงพิจารณาได้จากหลายบทกฎหมายด้วยกัน ได้แก่ 1) ประมวลกฎหมายแพ่ง

และพาณิชย์ ว่าด้วยซื้อขาย นายหน้า เป็นบทบัญญัติทั่วไปที่กำหนดหลักเกณฑ์การทำสัญญา สิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบของคู่สัญญา ตามมาตรา 456 ได้มีการกำหนดให้การซื้อขายสังหาริมทรัพย์ที่มีมูลค่าตั้งแต่ 20,000 บาทขึ้นไป ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือหรือมีการชำระหนี้บางส่วน จึงจะฟ้องร้องบังคับคดีได้ ในทางปฏิบัตินั้น การซื้อขายทุเรียนจำนวนมากไม่ได้ทำเป็นหนังสือแต่เป็นข้อตกลงที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายตามความพอใจ เมื่อเกิดข้อพิพาทระหว่างการซื้อขายขึ้น ไม่อาจกำหนดบุคคลที่จะรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ เนื่องจากไม่มีสัญญา หรือมีสัญญาที่ไม่ได้ระบุความรับผิดชอบที่ชัดเจน 2) พระราชบัญญัติว่าด้วยสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 เป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมและป้องกันการใช้ข้อสัญญาที่เอาเปรียบฝ่ายที่อ่อนแอ (พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540, 2540) ตามมาตรา 4 ได้กำหนดกลไกทางกฎหมายที่เข้ามาแทรกแซง เสริมภาพในการทำสัญญา โดยกำหนดให้ข้อสัญญาที่มีลักษณะเอาเปรียบเอาเปรียบฝ่ายที่อ่อนแอกว่า มีผลบังคับใช้ได้ เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น การซื้อขายทุเรียนที่เกษตรกรชาวสวนทุเรียนยังถูกเอาเปรียบ จากคู่สัญญา พระราชบัญญัตินี้จึงเป็นเครื่องมือในอำนาจต่อรองของเกษตรกร และป้องกันไม่ให้ผู้ประกอบการล้ง นั้นเอาเปรียบเกษตรกร 3) พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551 ตามมาตรา 15 ที่ให้อำนาจ คณะกรรมการในการกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตรและมาตรฐานกระบวนการผลิตของโรงคัดบรรจุ แต่กฎหมายดังกล่าวเพียงมุ่งเน้นการรับรองมาตรฐานของสินค้าเท่านั้น (พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551, 2551) และมาตรา 21 เปิดให้ผู้ประกอบการขอรับการรับรองมาตรฐานการส่งออกได้ แต่ไม่ได้กำหนดให้ ผู้ประกอบการล้ง นายหน้า พ่อค้าคนกลาง มือตัด มือคัด ต้องขึ้นระบบการอนุญาตหรือการขึ้นทะเบียนใบอนุญาต ของผู้ประกอบการไว้โดยเฉพาะ ส่งผลให้ผู้ประกอบการล้งจำนวนมากสามารถดำเนินการได้โดยไม่อยู่ภายใต้ ระบบการกำกับดูแลของรัฐ และ 4) พระราชบัญญัติสัญญาซื้อขายล่วงหน้า พ.ศ. 2546 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อ รับรองผลทางกฎหมายของสัญญาซื้อขายล่วงหน้าให้มีผลผูกพันและบังคับใช้ได้จริง เพื่อให้ภาคธุรกิจสามารถใช้ เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการและป้องกันความเสี่ยงจากความผันผวนของราคาสินค้า (พระราชบัญญัติสัญญา ซื้อขายล่วงหน้า พ.ศ. 2546, 2546) ตามมาตรา 3 สัญญาที่คู่สัญญาดตกลงจะส่งมอบสินค้าหรือชำระส่วนต่างราคา ณ เวลาใดเวลาหนึ่งในอนาคต ตามจำนวนและราคาที่กำหนดไว้ อย่างไรก็ดีพระราชบัญญัตินี้ไม่ได้รับการรับรองการทำ สัญญาซื้อขายล่วงหน้าของภาคเกษตรกรรม ซึ่งทุเรียนถือเป็นผลผลิตด้านเกษตรกรรม หากเกิดกรณีข้อพิพาท เกษตรชาวสวนต้องดำเนินการตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในกระบวนการของศาลยุติธรรมเช่นเดิม

สำหรับกฎหมายต่างประเทศพบว่า สหรัฐอเมริกามีการบัญญัติกฎหมายเฉพาะในการกำกับดูแลการซื้อขายสินค้าเกษตรสดที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ โดยมีกฎหมายสำคัญคือ พระราชบัญญัติสินค้าเกษตรที่เน่าเสีย ง่าย (Perishable Agricultural Commodities Act: PACA) บัญญัติขึ้นเพื่อกำกับดูแลการค้าผัก ผลไม้ และสินค้า เกษตรสดที่เน่าเสียง่ายโดยเฉพาะ (Perishable Agricultural Commodities Act, 1930) กฎหมายดังกล่าวมุ่ง สร้างความเป็นธรรมและความโปร่งใสในตลาด โดยกำหนดให้ผู้ประกอบการที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการซื้อขาย สินค้าเกษตรสด เช่น ผู้ค้าส่ง นายหน้า (Brokers) หรือผู้รวบรวมสินค้าเกษตร ต้องได้รับใบอนุญาต (License) จาก รัฐก่อนจึงจะสามารถประกอบธุรกิจได้ เพื่อให้รัฐสามารถตรวจสอบพฤติกรรมทางการค้าและป้องกันความเสียหาย ที่อาจเกิดขึ้นแก่เกษตรกร นอกจากนี้ กฎหมายยังกำหนดมาตรฐานพฤติกรรมทางการค้าที่เป็นธรรม (Fair Trading Practices) โดยห้ามมิให้ผู้ประกอบการปฏิเสธการรับสินค้าหรือปฏิเสธการชำระเงินโดยไม่มีเหตุผลอัน สมควร ห้ามบิดเบือนคุณภาพและปริมาณของสินค้า และต้องชำระเงินภายในระยะเวลาที่กำหนด ทั้งยังมีกลไก

ระงับข้อพิพาทเฉพาะด้านสินค้าเกษตรในลักษณะกึ่งตุลาการ เพื่อให้ยื่นคำร้อง สอบสวน และพิจารณาข้อพิพาทได้อย่างรวดเร็วแทนการฟ้องคดีแพ่งในศาล พร้อมทั้งกำหนดมาตรการทางปกครอง เช่น การพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาตแก่ผู้ฝ่าฝืน แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ปล่อยให้การซื้อขายสินค้าเกษตรเป็นเพียงเรื่องของเอกชนระหว่างคู่สัญญา แต่รัฐได้เข้ามาวางกลไกกำกับดูแลอย่างเป็นระบบเพื่อคุ้มครองเกษตรกรและรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจการเกษตรในระยะยาว

นอกจากนี้ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามได้ตรากฎหมายเฉพาะเพื่อกำกับดูแลภาคเกษตรกรรม ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยการผลิตพืชผล (Law on Crop Production No. 31/2018/QH14) ซึ่งมีสถานะเป็นกฎหมายแม่บทครอบคลุมกระบวนการผลิตพืชผลทางการเกษตรทั้งระบบ ตั้งแต่การผลิตและควบคุมคุณภาพเมล็ดพันธุ์ การเพาะปลูก การจัดการหลังเก็บเกี่ยว การขึ้นทะเบียนพืชผล ตลอดจนการส่งเสริมการตลาดและการสนับสนุนจากภาครัฐ กฎหมายฉบับนี้มีลักษณะสำคัญคือการยกระดับนโยบายเกษตรกรรมจากการเป็นเพียงข้อแนะนำเชิงสมัครใจ (Soft Law) ขึ้นเป็นกรอบกฎหมายที่มีสภาพบังคับโดยตรง (Binding Legal Framework) ทั่วประเทศ ซึ่งส่งผลต่อการกำกับดูแลและการยกระดับศักยภาพของเกษตรกรรายย่อย (Law on Crop Production, 2018) โดยเฉพาะผู้ปลูกพืชเศรษฐกิจสำคัญ เช่น ทุเรียน ในด้านสิทธิของเกษตรกรและบทบาทของรัฐ กฎหมายรับรองสิทธิพื้นฐานของเกษตรกรไว้อย่างครอบคลุม ทั้งสิทธิในการเข้าถึงเมล็ดพันธุ์พืชคุณภาพ เทคโนโลยีการเกษตร สมัยใหม่ การรับการฝึกอบรม และข้อมูลข่าวสารทางการตลาด โดยกำหนดบทบาทของรัฐให้เป็นผู้สนับสนุนเชิงรุก ผ่านการจัดสรรงบประมาณวิจัยพืชเฉพาะถิ่น การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการสนับสนุนสินเชื่อทางการเกษตรผ่านสถาบันการเงินของรัฐ เช่น ธนากรเพื่อการเกษตรและพัฒนาชนบทเวียดนาม (VBARD) ให้เข้าถึงระดับหมู่บ้านและตำบล ตลอดจนส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรรายย่อยในรูปแบบสหกรณ์หรือวิสาหกิจชุมชนเกษตรอย่างเป็นรูปธรรม โดยรับรองสถานะทางกฎหมายให้สหกรณ์สามารถเข้าทำสัญญาซื้อขายผลิตผลทางการเกษตร (Contract Farming) และขึ้นทะเบียนเป็นผู้ส่งออกได้โดยตรง แสดงให้เห็นว่า กฎหมายว่าด้วยการผลิตพืชผลของเวียดนามได้วางโครงสร้างทางกฎหมายที่เน้นเกษตรกรเป็นศูนย์กลาง (Farmer-Centric Legal Framework) เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองและสร้างความมั่นคงให้แก่เกษตรกรรายย่อยในห่วงโซ่อุปทาน

สำหรับประเทศญี่ปุ่นมีโครงสร้างทางกฎหมายที่เข้มแข็งในการจัดสรรตลาดและการควบคุมคุณภาพผลิตผลทางการเกษตร โดยเน้นการส่งเสริมบทบาทของสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยญี่ปุ่น (Japan Agricultural Cooperatives: JA) ให้เป็นศูนย์กลางหลักในห่วงโซ่อุปทาน โดยมีกฎหมายสำคัญที่ใช้วางกรอบการกำกับดูแล ได้แก่ พระราชบัญญัติตลาดค้าส่ง (Wholesale Markets Act) ซึ่งบัญญัติกลไกการบริหารจัดการตลาดกลางค้าส่งสินค้าเกษตรอย่างเป็นระบบ มุ่งเน้นการคุ้มครองเกษตรกรผู้ผลิตจากการเอารัดเอาเปรียบและลิดีพิลลของพ่อค้าคนกลาง ผ่านการจัดให้มีระบบการประมูลซื้อขายที่เปิดเผย โปร่งใส และตรวจสอบได้ รวมทั้งการกำหนดมาตรการรักษาเสถียรภาพราคาเพื่อป้องกันความผันผวนของราคาผลิตผลในตลาดอย่างรุนแรง (Wholesale Markets Act, 1971) ประเทศญี่ปุ่นยังมี พระราชบัญญัติสหกรณ์การเกษตร (Agricultural Cooperative Association Act) ซึ่งทำหน้าที่เป็นกฎหมายแม่บทในการรับรองสถานะ การจัดตั้ง การบริหารงาน และการดำเนินกิจกรรมของสหกรณ์การเกษตร (JA) กฎหมายฉบับนี้ให้อำนาจสหกรณ์ในการกำหนดมาตรฐานคุณภาพและคัดเกรดผลไม้นี้ ตลอดจนสินค้าเกษตรกรรมอย่างเข้มงวด (Agricultural Cooperative Association Act, 1947) เพื่อให้สอดคล้องกับ

ข้อกำหนดของตลาดภายในประเทศและตลาดส่งออก ทั้งยังมอบหมายภารกิจแก่สหกรณ์ในการให้บริการสนับสนุนทางเทคนิค การถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิต การสนับสนุนทางการเงินแก่สมาชิก และการเป็นตัวแทนเจรจาต่อรองทางการค้าในตลาดกลาง ซึ่งช่วยลดปัญหาการกดราคารับซื้อจากพ่อค้าคนกลางรายย่อย และเพิ่มศักยภาพในการสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรโดยตรง

เมื่อพิจารณามาตรการทางกฎหมายของประเทศไทย สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และประเทศญี่ปุ่นแล้ว พบว่า สหรัฐอเมริกามีระบบกฎหมายที่ให้ความสำคัญกับสินค้าที่เป็นสินค้าทางการเกษตร อีกทั้งยังให้การคุ้มครองเกษตรกรได้เป็นอย่างดี มีบทลงโทษสำหรับผู้กระทำผิดไว้อย่างชัดเจน ในส่วนของประเทศญี่ปุ่นซึ่งมุ่งเน้นในการรวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองให้แก่เกษตรกร และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามจะเป็นรูปแบบของการควบคุมผลผลิตตั้งแต่แต่การสร้างองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกร กระบวนการผลิต ตลอดจนการขายกระจายสินค้า ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนี้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของภาครัฐ

2. ปัญหาด้านข้อจำกัดด้านการทำสัญญาและการเยียวยาความเสียหาย การซื้อขายทุเรียนในปัจจุบันมีทั้งรูปแบบซื้อมาขายไป การซื้อขายผ่านนายหน้าและการซื้อขายล่วงหน้า เมื่อคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดสัญญา เช่น ลักลอบทิ้งสัญญา ไม่มารับซื้อ หรือเกษตรกรนำทุเรียนไปขายให้ผู้อื่น กระบวนการดำเนินคดีทางแพ่งตามมาตรา 456 หรือการฟ้องร้องทางศาลย่อมใช้เวลานานและมีค่าใช้จ่ายสูง ซึ่งไม่ทันต่อการเน่าเสียของผลผลิต ทำให้เกษตรกรต้องแบกรับความเสียหายเพียงฝ่ายเดียว อีกทั้งการดำเนินคดียังคงต้องใช้กฎหมายหลายบทในการนำมาปรับใช้กับกรณีข้อพิพาทที่เกิดขึ้น

เมื่อพิจารณาตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกาแล้ว สหรัฐอเมริกายังคงเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับสัญญาซื้อขายสินค้าทางการเกษตร ตามพระราชบัญญัติสินค้าเกษตรที่เน่าเสียง่าย ค.ศ. 1930 (Perishable Agricultural Commodities Act: PACA) ลักษณะ 7 (7 U.S.C. §§ 499a – 499t) เป็นการกำหนด ข้อห้ามเรื่องการผิดสัญญาซื้อขายอย่างเข้มงวด เช่น ห้ามปฏิเสธการรับมอบสินค้าโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร, ห้ามผิมนัดชำระเงินตามสัญญา, และห้ามบิดเบือนคุณภาพหรือเกรดของสินค้า กำหนดให้เงินและสินทรัพย์ที่ได้จากการขายสินค้าเกษตรสดมีสถานะเป็น "ทรัพย์สิน" เพื่อประโยชน์ของเกษตรกร ส่งผลให้เกษตรกรมีสิทธิได้รับชำระหนี้ตามสัญญาก่อนเจ้าหนี้รายอื่นแม้ผู้ซื้อจะล้มละลาย กำหนดกลไกให้ เกษตรกรผู้ได้รับความเสียหายจากการผิดสัญญาซื้อขาย สามารถยื่นคำร้องต่อกระทรวงเกษตรฯ (USDA) เพื่อให้สอบสวน ไกล่เกลี่ย และวินิจฉัยชดเชยค่าเสียหายได้อย่างรวดเร็ว พร้อมสิทธิสั่งพักหรือเพิกถอนใบอนุญาตผู้กระทำผิด จะเห็นได้ว่าสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับสินค้าทางการเกษตรเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในเรื่องของสัญญาที่มีการบัญญัติข้อกำหนดไว้เป็นการเฉพาะทำให้เกษตรกรได้รับความคุ้มครองสูงสุด และยังมีบทลงโทษที่ชัดเจนไว้สำหรับผู้กระทำผิดอีกด้วย

3. ปัญหาการขาดการควบคุมและดูแลจากหน่วยงานภาครัฐในการบริหารจัดการสัญญาและระงับข้อพิพาท เนื่องจากรัฐมองว่าการซื้อขายทุเรียนในประเทศเป็นรูปแบบการค้าเสรี จึงไม่มีการกำหนดแบบสัญญามาตรฐานรูปแบบเฉพาะสำหรับการซื้อขายทุเรียน (Standard Contract) และไม่มีหน่วยงานกลางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเร่งด่วน ทำให้เมื่อเกิดปัญหา สมาคมทุเรียนหรือหน่วยงานท้องถิ่นสามารถทำได้เพียงการช่วยประสานงานแต่ไม่มีอำนาจตามกฎหมายในการบังคับให้ผู้กระทำผิดต้องรับผิดชอบความเสียหาย ในปัจจุบันการซื้อขายทุเรียนใน

ประเทศไทย เกิดข้อพิพาทขึ้นในทุกปีทำให้การดำเนินคดีในทางแพ่งของคู่สัญญา เกิดความล่าช้า อีกทั้งเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีที่ค่อนข้างมาก ซึ่งเกษตรกรต้องแบกรับความเสียหายกับมูลค่ามหาศาล

เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่า สหรัฐอเมริกานั้นเป็นประเทศที่มีการควบคุมดูแลจากภาครัฐและกลไกการระงับข้อพิพาทชัดเจน โดยให้อำนาจอธิปไตยว่าการกระทรวงเกษตรฯ ในฐานะองค์กรกึ่งตุลาการ ออกคำสั่งวินิจฉัยชดเชยค่าเสียหาย (Reparation Order) แก่ผู้ร้องเรียน โดยหากผู้ประกอบการหรือนายหน้าผู้กระทำผิดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งชดเชยค่าเสียหายภายในระยะเวลาที่กำหนด ใบอนุญาตประกอบธุรกิจจะถูกสั่งพักหรือเพิกถอนโดยอัตโนมัติ และบุคคลดังกล่าวจะถูกตัดสิทธิ์จากการเป็นผู้ประกอบการหรือตัวกลางในตลาดสินค้าเกษตรทั่วประเทศทันที จนกว่าจะชำระค่าสินไหมทดแทนครบถ้วน สำหรับสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามมีกลไกการบังคับใช้กฎหมายและบทลงโทษผู้กระทำผิด เวียดนามได้ปรับปรุงประมวลกฎหมายอาญาเพื่อกำกับดูแลอย่างเข้มงวด โดยผู้ประกอบการ พ่อค้าคนกลาง หรือเกษตรกรที่ฝ่าฝืนข้อกำหนด เช่น การปลอมแปลงหรือลักลอบใช้รหัสพื้นที่เพาะปลูก (Grower Code) และรหัสโรงคัดบรรจุ (Packing House Code) การสวมสิทธิ์ผลผลิตเพื่อส่งออก หรือการบิดเบือนมาตรฐานความปลอดภัยสินค้าเกษตร ย่อมต้องรับโทษทางปกครองตาม Decree No. 31/2023/ND-CP ว่าด้วยมาตรการลงโทษทางปกครองในด้านการคุ้มครองพันธุ์พืชและการผลิตพืชผล ซึ่งกำหนดโทษปรับทางปกครองตั้งแต่ 5,000,000 ดอง ไปจนถึง 100,000,000 หรือคิดเป็นเงินไทยประมาณ 6,375 บาท ถึง 127,495 บาท โดยคำนวณจากอัตราแลกเปลี่ยนปัจจุบัน มูลค่า 1 ดอง เป็นเงินประมาณ 0.0001278 บาท (Wise, n.d.) ควบคู่กับมาตรการสั่งพักใช้หรือเพิกถอนใบรับรองมาตรฐาน GAP และรหัสส่งออกเป็นการชั่วคราวหรือถาวรสำหรับประเทศญี่ปุ่น การฝ่าฝืนระเบียบของสหกรณ์การเกษตร (JA): สหกรณ์การเกษตรมีอำนาจตามกฎหมายในการตัดสิทธิ์การส่งออก ตัดสิทธิ์การเข้าใช้บริการระบบตลาดกลาง ตลอดจนการขับออกจากความเป็นสมาชิกสหกรณ์สำหรับผู้ผลิตหรือผู้ค้าที่ส่งผลผลิตไม่ได้มาตรฐานออกสู่ตลาด

อภิปรายผล

จากการศึกษาและวิเคราะห์ผลการวิจัยเกี่ยวกับการซื้อขายทุเรียนในประเทศไทย เมื่อนำมาพิจารณาเปรียบเทียบกับกรอบแนวคิด ทฤษฎีทางกฎหมาย และมาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และประเทศญี่ปุ่น มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ลักษณะและโครงสร้างของกฎหมายในประเทศไทย

จากผลการวิจัยพบว่า ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะที่ถูกตราขึ้นเพื่อกำกับดูแลการประกอบธุรกิจและการทำสัญญาซื้อขายทุเรียนโดยตรง การควบคุมดูแลการซื้อขายทุเรียนในปัจจุบันจำต้องนำกฎหมายหลายบทมาปรับใช้ เพื่อให้ได้ความเป็นธรรมสูงสุดแก่เกษตรกร เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 พระราชบัญญัติสัญญาซื้อขายล่วงหน้า พ.ศ.2546 และพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551 ซึ่งกฎหมายเหล่านี้ถูกออกแบบขึ้นเพื่อใช้บังคับกับนิติกรรมทางสัญญาและสินค้าทั่วไป โดยมีได้คำนึงถึงลักษณะเฉพาะทางกายภาพและธรรมชาติของทุเรียนที่เป็นพืชผลทางการเกษตรที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง เน้นเสียง่าย มีระยะเวลาการเก็บเกี่ยวที่จำกัด และต้องอาศัยความชำนาญเฉพาะด้านในการประเมินคุณภาพความแก่-อ่อนของผลผลิต

เมื่อวิเคราะห์ผ่าน ทฤษฎีความยินยอม (Theory of Consent) และ ทฤษฎีเจตจำนงที่แท้จริง (Will Theory) พบว่า สัญญาซื้อขายทุเรียนในปัจจุบันขาดองค์ประกอบความยินยอมเสรีอย่างแท้จริง แม้ในทางรูปแบบจะมีการแสดงเจตนาทำสัญญากันไว้ แต่เนื่องจากทุเรียนเป็นสินค้าที่เสียหายทันทีหากเลยระยะเวลาเก็บเกี่ยวเกษตรกรจึงตกอยู่ในภาวะกดดันที่ไร้ทางเลือกและต้องยอมรับเงื่อนไขสัญญาที่ไม่เป็นธรรมจากผู้ประกอบการโรงคัดบรรจุ (ล้ง) หรือพ่อค้าคนกลาง ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อพิจารณาตาม ทฤษฎีความเสมอภาคของคู่สัญญา (Principle of Equality of Contracting Parties) และ ทฤษฎีการคุ้มครองฝ่ายอ่อนแอ (Protection of the Weaker Party Theory) บทบัญญัติเรื่องการซื้อขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 453 และมาตรา 456 วางอยู่บนสมมติฐานเรื่องความเสมอภาค (Formal Equality) เท่านั้น ซึ่งไม่สามารถแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางอำนาจต่อรองได้ นอกจากนี้ เมื่อพิจารณา ทฤษฎีผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual Benefit Theory) และ ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) ที่ยึดหลักสิทธิ หน้าที่ และการได้รับผลตอบแทนที่เป็นธรรมของคู่สัญญา การที่พระราชบัญญัติสัญญาซื้อขายล่วงหน้า พ.ศ. 2546 มิได้ประกาศให้ทุเรียนเป็นสินค้าเกษตรภายใต้การกำกับดูแลส่งผลให้สัญญาซื้อขายทุเรียนล่วงหน้า หนี้สวน (การเหมาสวน) ขาดกลไกการคุ้มครองสิทธิ ข้อสัญญาที่เกิดขึ้นจึงมักเอื้อประโยชน์ให้แก่ผู้ประกอบการล้งในการยกเลิกสัญญาหรือกดราคารับซื้อเมื่อราคาตลาดตกต่ำ ขณะที่เกษตรกรต้องแบกรับภาระความเสี่ยงภัย ความบกพร่องของผลผลิต และความสูญเสียแต่เพียงฝ่ายเดียว ซึ่งขัดต่อหลักการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่สมเหตุสมผลตามกฎหมาย

2. ข้อกำหนดการกำกับดูแลผู้ประกอบการซึ่งเป็นตัวกลางในทุกสถานะ

จากผลการวิจัยพบว่า มาตรการกำกับดูแลผู้ประกอบการของไทยมีลักษณะเลือกปฏิบัติเฉพาะผู้ประกอบการโรงคัดบรรจุรายใหญ่หรือผู้ส่งออกที่ต้องจดทะเบียนพาณิชย์และขอรับการรับรองมาตรฐาน GMP หรือ HACCP เท่านั้น แต่กลับละเลยบุคคลกลางในระดับปฏิบัติตามหนี้สวน ได้แก่ นายหน้า แผงรับซื้อรายย่อย ผู้ประกอบธุรกิจสายตัด ตลอดจนมือตัดและคนคัดทุเรียน การขาดระบบการขึ้นทะเบียนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพและการควบคุมมาตรฐานความชำนาญการของบุคคลเหล่านี้ ถือเป็นต้นเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาการกว้านซื้อทุเรียนอ่อน การสวมสิทธิ์ผลผลิต และการทุจริตในกระบวนการชั่งน้ำหนัก

เมื่อวิเคราะห์ผ่าน ทฤษฎีอำนาจอธิปไตยของรัฐ (Theory of State Sovereignty) และ ทฤษฎีรัฐสวัสดิการ (Welfare State Theory) รัฐมีอำนาจและหน้าที่โดยชอบธรรมในการแทรกแซงกลไกตลาดและจัดระเบียบห่วงโซ่อุปทานเพื่อปกป้องประชาชนและเกษตรกรรายย่อยซึ่งเป็นรากฐานทางเศรษฐกิจ (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2555) ซึ่งเมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกับต่างประเทศ พบว่า ประเทศสหรัฐอเมริกาภายใต้ Perishable Agricultural Commodities Act (PACA) ได้ใช้อำนาจรัฐวางกลไกควบคุมตัวกลางทางการค้าตามมาตรา 499 (7 U.S.C. § 499c) บังคับให้นายหน้า (Brokers) และตัวกลางคัดซื้อทุกคนต้องได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจจากกระทรวงเกษตรแห่งสหรัฐอเมริกา (USDA) ก่อนดำเนินกิจการ มิฉะนั้นจะมีโทษปรับทางปกครองรายวันและถูกตัดสิทธิ์ทางการค้า เช่นเดียวกับประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามที่ยกระดับมาตรฐาน GAP ระบบการตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) และการกำหนดรหัสพื้นที่เพาะปลูก ให้เป็นข้อบังคับตามกฎหมาย (Law on Crop Production No. 31/2018/QH14) ตามแนวคิดการพัฒนาเกษตรกรรมที่มีเกษตรกรเป็นศูนย์กลาง (Farmer-Centric Development) พร้อมกำหนดโทษปรับทางปกครองอย่างสูง (Decree No. 31/2023/ND-CP)

และโทษจำคุกตามประมวลกฎหมายอาญาหากมีการสวมสิทธิ์ห้สว่น ขณะที่ประเทศญี่ปุ่นเน้นการสถาปนาความเข้มแข็งให้แก่สหกรณ์การเกษตร (JA) ตาม *Agricultural Cooperative Association Act* เพื่อทำหน้าที่คัดเกรดผลผลิตและบริหารจัดการตลาดกลางที่มีระบบการประมูลเปิดเผยตาม *Wholesale Markets Act* การที่ประเทศไทยไร้ซึ่งการใช้อำนาจรัฐเข้าควบคุมนายหน้าและสายตัด จึงทำให้เกิดช่องว่างทางกฎหมายที่ไม่อาจจะระบุตัวผู้รับผิดชอบหรือลงโทษผู้กระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การระงับข้อพิพาท

จากผลการวิจัยพบว่า การเยียวยาความเสียหายเมื่อเกิดข้อพิพาททางแพ่ง การที่เกษตรกรชาวสวนทุเรียนจำต้องพึ่งพากระบวนการฟ้องร้องคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ต่อศาลยุติธรรมปกติ ก่อให้เกิดอุปสรรคอย่างยิ่งเนื่องจากกระบวนการพิจารณาคดีใช้เวลานานและมีค่าใช้จ่ายสูง ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพสินค้าเกษตรสดที่เน่าเสียง่าย ทำให้การบังคับคดีแพ่งไม่สามารถเยียวยาความเสียหายแก่เกษตรกรได้ทันทั่วถึงที่สามารถอภิปรายผลตามทฤษฎีการบริหารความเสี่ยง (Risk Management Theory) ทฤษฎีสิทธิส่วนบุคคล (Individual Rights Theory) และ ทฤษฎีความมั่นคงของสิทธิ (Security of Rights Theory) ซึ่งยึดหลักว่า กฎหมายต้องวางระบบคุ้มครองสิทธิที่คาดเดาได้ มีความแน่นอน รวดเร็ว และสามารถแบ่งปันภาระความเสี่ยงระหว่างคู่สัญญาได้อย่างสมดุล ในประเด็นนี้ มาตรการทางกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยกฎหมาย PACA ได้จัดตั้งกระบวนการระงับข้อพิพาทที่ถึงตุลาการภายในกระทรวงเกษตรฯ (7 U.S.C. § 499f & § 499g) ให้อำนาจรัฐไต่สวนข้อเท็จจริงและออกคำสั่งชดเชยค่าเสียหาย (Reparation Orders) ได้อย่างรวดเร็ว โดยมีมาตรการพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาตเป็นสภาพบังคับทางปกครองหากไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง ควบคู่กับการจัดตั้งระบบทรัสต์ตามกฎหมาย (PACA Trust ตาม 7 U.S.C. § 499e(c)) ที่คุ้มครองให้เกษตรกรมีสิทธิได้รับการชำระหนี้ตามสัญญา ก่อนเจ้าหน้าที่รายอื่นทั้งหมดเมื่อผู้ซื้อล้มละลาย จากการผลการวิจัยข้างต้นยืนยันถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่ประเทศไทยจะต้องก้าวข้ามการกำกับดูแลแบบกระจาย ไปสู่การตรากฎหมายเฉพาะเพื่อจัดระเบียบการซื้อขายทุเรียนและการควบคุมผู้ประกอบการทั้งระบบอย่างจริงจัง โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีการคุ้มครองฝ่ายอ่อนแอ ทฤษฎีการบริหารความเสี่ยง การจดทะเบียนควบคุมตัวกลาง และการจัดตั้งกลไกระงับข้อพิพาททางการเกษตรที่รวดเร็ว เพื่อสร้างความเป็นธรรม คุ้มครองสิทธิของเกษตรกรผู้เป็นรากฐานทางเศรษฐกิจ และรักษาเสถียรภาพของอุตสาหกรรมทุเรียนไทยในตลาดโลกอย่างยั่งยืน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาวิจัยและวิเคราะห์เปรียบเทียบเกี่ยวกับปัญหาทางกฎหมายในหาคู่ครองเกษตรกรชาวสวนทุเรียน ในการศึกษากรณีการซื้อขายผ่านล้ง โครงสร้างของกฎหมายไทยที่มีลักษณะกระจายและขาดความเฉพาะเจาะจง กฎหมายไทยที่บังคับใช้ในปัจจุบันยังไม่มีมาตรการคุ้มครองเพียงพอในการควบคุมดูแลการซื้อขายทุเรียนในประเทศไทยทุกๆด้าน โดยเฉพาะการคุ้มครองเกษตรกรผู้ผลิต ซึ่งเป็นรากฐานในการสร้างรายได้ให้แก่ประเทศไทยหลักแสนล้านบาทในทุกๆปี ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะในการพัฒนากฎหมายและแนวทางเชิงนโยบายเพื่อจัดระเบียบการซื้อขายทุเรียน คุ้มครองสิทธิของเกษตรกรผู้เป็นฝ่ายอ่อนแอในสัญญา และรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะด้านการจัดทำระบบการขึ้นทะเบียนใบอนุญาตแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อแก้ไขปัญหาช่องว่างทางกฎหมายที่เกิดจากการละเลยการกำกับดูแลบุคลากรและตัวกลางในห่วงโซ่อุปทานระดับหน้าสวน ซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญของปัญหาทุเรียนไม่ได้คุณภาพ การกวนซื้อทุเรียนอ่อน และการทุจริตในกระบวนการซื้อขาย ผู้วิจัยเสนอแนะดังนี้

1.1 การกำหนดให้ผู้ประกอบการและตัวกลางทุกระดับขึ้นทะเบียนใบอนุญาต รัฐควรกำหนดมาตรการทางกฎหมายที่บังคับให้ผู้ประกอบการโรงคัดบรรจุ (ล้าง) ทั้งรายใหญ่และรายย่อย พื่อคัดคนกลางนายหน้า ตลอดจนผู้ประกอบการรายย่อย ต้องขึ้นทะเบียนและได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจ (Licensing System) จากหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบ (เช่น กรมพัฒนาธุรกิจการค้า หรือพาณิชย์จังหวัด) โดยนำแนวคิดตามมาตรา 499 กฎหมาย Perishable Agricultural Commodities Act (PACA) ของประเทศสหรัฐอเมริกามาใช้ เพื่อให้ภาครัฐมีฐานข้อมูลตัวตนและสถานะทางกฎหมายที่ชัดเจน อันเป็นการสร้างกลไกการตรวจสอบ และอำนวยความสะดวกในการติดตามดำเนินคดีหรือบังคับใช้มาตรการทางปกครองเมื่อเกิดข้อพิพาท

1.2 การขึ้นทะเบียนบุคลากรสายตัดและผู้ประเมินคุณภาพ กำหนดให้ผู้ทำหน้าที่ "มือตัดทุเรียน" "คนคัดทุเรียน" และสายตัด ต้องผ่านการฝึกอบรมการประเมินดัชนีความสุกแก่ของผลผลิตตามเกณฑ์มาตรฐานสากล และได้รับการขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการรับรองมาตรฐานความชำนาญการ สร้างบรรทัดฐานความรับผิดชอบทางวิชาชีพ ป้องกันการทุจริตคัดทุเรียนอ่อนออกสู่ตลาด และใช้เป็นดัชนีชี้วัดทางกฎหมายในการพิสูจน์ความผิดเมื่อเกิดข้อพิพาทเรื่องความชำรุดบกพร่องของผลผลิต

2. ข้อเสนอแนะด้านการกำหนดมาตรการสัญญาและบทลงโทษทางกฎหมายเป็นการเฉพาะเพื่อแก้ไขอุปสรรคจากข้อจำกัดของกฎหมายแพ่งปกติที่ยึดหลักความเสมอภาค และไม่สามารถสร้างความเป็นธรรม ให้แก่เกษตรกรได้ ผู้วิจัยเสนอแนะดังนี้

2.1 การตรากฎหมายพิเศษและกำหนดรูปแบบสัญญาซื้อขายมาตรฐาน รัฐควรพิจารณาตรากฎหมายเฉพาะสำหรับการซื้อขายทุเรียน (เช่น พระราชบัญญัติการซื้อขายทุเรียนเป็นการเฉพาะ) โดยอาศัยเจตนารมณ์พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 (มาตรา 3 และมาตรา 4) ในการกำหนดรูปแบบ "สัญญาซื้อขายทุเรียน" และ "สัญญาซื้อขายทุเรียนล่วงหน้า" ที่เป็นสัญญามาตรฐาน (Standard Contract) สัญญานี้ต้องระบุรายละเอียดเงื่อนไขเฉพาะของสินค้าเกษตรสดอย่างชัดเจน เช่น เกณฑ์การประเมินความสุกแก่ ปริมาณ สัดส่วนเงินมัดจำ กำหนดเวลาชำระเงินที่ และการแบ่งปันภาระความเสี่ยงภัยในการขนส่ง และการเน่าเสียอย่างสมมูลตามทฤษฎีการบริหารความเสี่ยง โดยห้ามมิให้มีข้อสัญญาข้อยกเว้นความรับผิดที่เป็นการเอารัดเอาเปรียบเกษตรกร

2.2 การกำหนดบทลงโทษทางกฎหมายที่รวดเร็วและเด็ดขาด เพิ่มมาตรการลงโทษทางปกครองและบทลงโทษทางแพ่งที่เป็นการลงโทษ (Punitive Damages) สำหรับคู่สัญญาที่ไม่ปฏิบัติตามสัญญา เช่น การปรับทางปกครองในอัตราสูง สภาพบังคับในการสั่งพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาตประกอบธุรกิจโดยอัตโนมัติเมื่อผิดนัดชำระเงิน หรือการสั่งให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพิ่มขึ้นจากจำนวนความเสียหายที่แท้จริงตามที่ศาลเห็นสมควร

ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการละเมิดสัญญา การปฏิเสธการรับมอบสินค้าโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร และการใช้อำนาจเหนือตลาดในการกีดกันการค้า

3. ข้อเสนอแนะด้านการจัดตั้งองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐเข้ามาควบคุมดูแลและระงับข้อพิพาทเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดหน่วยงานภาครัฐในการบริหารจัดการสัญญา และอุปสรรคจากกระบวนการทางศาลแพ่งปกติที่ล่าช้าไม่สอดคล้องกับธรรมชาติของสินค้าเกษตรสด ผู้วิจัยเสนอแนะดังนี้

3.1 การจัดตั้งหน่วยงานภาครัฐเพื่อบริหารจัดการสัญญา รัฐควรจัดตั้งหรือมอบหมายหน่วยงานภาครัฐเฉพาะด้าน ควรกำหนดฐานอำนาจ หน้าที่ และกระบวนการใช้อำนาจของหน่วยงานให้ชัดเจน พิจารณาปรับปรุงแก้ไขหรือจัดทำกฎหมายใหม่ เพื่อกำหนดหน่วยงานและอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลอย่างชัดเจน อันจะนำไปสู่ระบบการบริหารจัดการสัญญาที่มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม โดยประยุกต์ใช้แนวคิดเชิงโครงสร้างจากพระราชบัญญัติอ้อยและน้ำตาลทราย พ.ศ. 2527 และโมเดลของกระทรวงเกษตรแห่งสหรัฐอเมริกา: USDA ให้เข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้กำกับดูแล ในการจัดทำรูปแบบสัญญา กำหนดราคารับซื้ออ้างอิง ตรวจสอบการทำสัญญา และควบคุมระบบการซื้อขายทุเรียนระหว่างเกษตรกรกับผู้ประกอบการให้เป็นไปตามหลักนิติธรรมและความสุจริต

3.2 การกำหนดกลไกระงับข้อพิพาทเป็นการพิเศษ จัดตั้งคณะกรรมการไกล่เกลี่ยและระงับข้อพิพาททางการเกษตรเฉพาะด้านในระดับจังหวัด หรือนำระบบอนุญาโตตุลาการทางการเกษตร มาใช้ในการพิจารณาตัดสินข้อพิพาททางสัญญา โดยให้อำนาจหน่วยงานภาครัฐในลักษณะองค์กรกึ่งตุลาการไต่สวนข้อเท็จจริง และออกคำสั่งชดเชยค่าเสียหาย ให้แล้วเสร็จอย่างรวดเร็วภายใน 7-15 วัน ก่อนที่ผลผลิตทุเรียนจะได้รับความเสียหาย การระงับข้อพิพาทกึ่งตุลาการนี้เป็นกระบวนการที่เกษตรกรสามารถยื่นคำร้องเรียกค่าเสียหาย จากความเสียหายที่เกิดขึ้นได้โดยตรง แทนการยื่นคำร้องต่อศาลยุติธรรม และการพิจารณาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นควรดำเนินการวินิจฉัยชี้ขาดโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเท่านั้น ในที่นี้อาจหมายถึง ผู้เชี่ยวชาญด้านสัญญา ผู้เชี่ยวชาญด้านทุเรียน ซึ่งกระบวนการนี้จะประโยชน์ต่อเกษตรกรที่จะช่วยลดขั้นตอนกระบวนการทางศาลยุติธรรม ประหยัดค่าใช้จ่าย และการเยียวยาความเสียหายแก่เกษตรกรได้อย่างทันท่วงที อีกทั้งยังช่วยรักษาความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบการให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

4. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการซื้อขายทุเรียนในประเทศไทย ควรมุ่งเน้นในเรื่องการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ สมาคมทุเรียนไทย และสถาบันการศึกษา ในการจัดตั้งระบบฐานข้อมูลกลาง (Big Data) เพื่อลงทะเบียนและจัดเก็บข้อมูลเกษตรกร ผู้ประกอบการโรงคัดบรรจุ (ล้าง) พ่อค้าคนกลาง นายหน้า ตลอดจนบุคลากรสายตัด มือตัด และคนคัดทุเรียนอย่างเป็นระบบ ระบบฐานข้อมูลดังกล่าวจะทำหน้าที่เป็นเครื่องมือทางกฎหมายในการตรวจสอบยืนยันตัวตน และตรวจสอบประวัติการทำธุรกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อการบังคับใช้กฎหมายเมื่อเกิดข้อพิพาท ควบคู่กับการส่งเสริมการให้ความรู้ทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำสัญญาซื้อขายทุเรียนและสัญญาซื้อขายล่วงหน้า เพื่อสร้างความเข้าใจในสิทธิ หน้าที่ และเงื่อนไขสัญญาที่เป็นธรรมแก่เกษตรกร รวมทั้งการบังคับใช้มาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) และมาตรฐานโรงคัดบรรจุ (GMP/HACCP) อย่างเข้มข้น การยกระดับมาตรการเชิงนโยบายเช่นนี้จะช่วยสร้างความโปร่งใส ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทาง

อำนาจต่อรอง ป้องกันการคัดตัดทุเรียนอ่อนและการทุจริตทางการค้าตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างกลไกการบริหารจัดการความเสี่ยงและสร้างความเชื่อมั่นในระบบตลาดทุเรียนไทยได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการเกษตร. (2566). รายงานการบริหารจัดการและมาตรฐานการผลิตทุเรียนเพื่อการส่งออก. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. จาก <https://www.doa.go.th>
- กรมวิชาการเกษตร. (2568). ข้อมูลโรงรวบรวมและโรงคัดบรรจุทุเรียนสดที่ขึ้นทะเบียนกับกรมวิชาการเกษตร. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. จาก <https://www.doa.go.th>
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2555). หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (พิมพ์ครั้งที่ 4, น. 175–180). สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. (2535, 8 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 109 ตอนที่ 42 ก. หน้า 1.
- พระราชบัญญัติสัญญาซื้อขายล่วงหน้า พ.ศ. 2546. (2546, 31 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 120 ตอนที่ 130 ก. หน้า 1.
- พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551. (2551, 22 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 125 ตอนที่ 38 ก. หน้า 1.
- พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540. (2540, 16 พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 114 ตอนที่ 72 ก. หน้า 32.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2569). รายงานสถานการณ์สินค้าเกษตรที่สำคัญและการส่งออก ปี 2568. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. จาก <https://www.oae.go.th>
- อุดม งามเมืองสกุล. (2561). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครอง ส่งเสริม และพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 11(2), 79–102. จาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/lawnujournal>
- Agricultural Cooperative Association Act, Act No. 132 of 1947. (1947). Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries of Japan. From <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3807>
- Law on Crop Production, Law No. 31/2018/QH14. (2018). National Assembly of the Socialist Republic of Vietnam. From <https://vanban.chinhphu.vn>
- Perishable Agricultural Commodities Act, 7 U.S.C. § 499a et seq. (1930). U.S. Government Publishing Office. From <https://www.govinfo.gov>
- Wholesale Markets Act, Act No. 35 of 1971. (1971). Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries of Japan. From <https://www.japaneselawtranslation.go.jp>
- Wise. (n.d.). Currency converter. From <https://wise.com/th/currency-converter/>